

## Poesía: da narratividade e da memoria

**Helena González Fernández**

### Formas de citación recomendadas

#### 1 | Por referencia a esta publicación electrónica\*

GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, HELENA (2011 [1993]). “Poesía: da narratividade e da memoria”. *Anuario de Estudios Literarios Galegos*: 1992, 149-152. Reedición en *poesiagalega.org*. *Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*. <<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/1343>>.

#### 2 | Por referencia á publicación orixinal

GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, HELENA (1993). “Poesía: da narratividade e da memoria”. *Anuario de Estudios Literarios Galegos*: 1992, 149-152.

\* Edición dispoñíbel desde o 27 de outubro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

## Poesía: da narratividade e da memoria

---

*Helena González Fernández*

Antes de achegármonos ás rotas polas que discorre a poesía publicada en 1992 e ás aportacións máis interesantes do ano, cómpre destacar a consolidación dunha iniciativa que comezaba a súa andaina en 1991, Edicións Espiral Maior Poesía, que no pasado ano confirmou a seriedade da súa proposta cun bo feixe de libros nos que se recuperan algúns poetas de prestixio e, ó tempo, se aposta polos novos. Sen dúbida, unha opción a ter en conta por lectores e críticos. Este labor destaca aínda máis ó repararmos na liña que seguiron o resto das editoriais. Sotelo Blanco deixou de convocar o premio Leliadoura —o cal foi motivo de controversias— e a colección que leva o mesmo nome diminuíu, case paralizou, o ritmo de publicacións. Nas outras editoriais vemos como os libros de poesía saen con dificultades, se cadra por mor da perda de lectores, que non só acontece nas literaturas periféricas.

O éxito dos outros xéneros condiciona tamén as tendencias da poesía actual. Confírmase a narratividade como fórmula axeitada para a expresión poética, fenómeno que xa se vén dando desde hai uns anos nas literaturas do noso entorno cultural. Por unha parte, a voz poética tende a fiar o seu discurso á marxe do autor, e, por outra, acode a unha sintaxe intencionadamente natural para a súa articulación; de feito, a miúdo poderíamos ler os poemas coa cadencia da prosa, pois semella que a pausa versal non fai máis ca subliñar o ritmo de cada período e remarcar os silencios. Agás no libro —fallido— de sonetos de Miro Villar (*Ausencias pretéritas*, Espiral Maior) e unhas poucas mostras soltas, e de pouca complicación formal, doutros autores, os poemas seguen libres dos corsés da medida. A tensión lírica aséntase na recorrência dos símbolos, das repeticións e da intertextualidade. Como demostran Lois Pereiro e Francisco Alonso, dous poetas das últimas fornadas, continúaase co labor de integrar no código poético o ton coloquial, incorporando novos campos sémicos (os

referidos á violencia, ó mundo urbano, ó consumismo...), que eran exclusivos de certas manifestacións en prosa, especialmente da serie negra. E por se isto non abundase para confirmar a interacción entre poesía e narrativa, estase a rachar cada pouco coa feble fronteira que divide os xéneros. Daquela, atopamos obras estruturadas coma se fosen mostras narrativas, onde os poemas poden ter ó mesmo tempo dúas lecturas, coma pezas independentes ou coma anacos, ou capítulos, dun relato.

E se na forma se van acadando pequenos logros de grande interese, tematicamente continúaase o camiño da individualidade. A memoria volve a converterse no pretexto ó que acoden case todos os poetas para facer un balance da vida, para reflexionar sobre o paso irreversible do tempo e a chegada ineludible da morte. Sen embargo, a non ser nuns poucos libros, os achegamentos a este tema adoitan quedar nun simple canto á fugacidade da vida inzado de tópicos —expresivos e temáticos—, partindo da xa gastada identificación entre autor e voz poética para tentar chegar a reflexións universais. Nesta viaxe pola memoria, xunto coa infancia e a casa, séguese a escribir sobre o amor e o desamor, moitas veces desde a distancia da ironía, e sobre o erotismo, que é un aspecto cada vez máis abandonado, logo do pulo que tivo con autores como Claudio R. Fer. Entre os poetas maduros —por idade ou por oficio— continúa aparecendo a preocupación pola metapoesía e a palabra, especialmente nas obras de Xohana Torres (*Tempo de ría*, Espiral Maior) e María do Carme Kruckenberg (*Alegoría do ensoño ferido*, Castro), e mais polos temas patrióticos e sociais, que adoitan quedar en simples panfletos ou retallos morriñentos de calidade ínfima, a non ser no canto épico de Avilés de Taramancos (*Última fuxida a Harar*, Espiral Maior), nas reflexións de Marica Campo (*Tras as portas do rostro*, Bahía) e nuns poucos casos máis.

A aposta máis arriscada, e a que, se cadra, podería reconciliar coa poesía a aqueles lectores que se acomodan mellor na prosa, é a da estruturación narrativa do poemario, feita por un autor da xeración dos oitenta, Xesús M. Valcárcel, membro do grupo Cravo Fondo (un dos colectivos dinamizadores da nova poesía logo do realismo social), e mais por Francisco Alonso, poeta novo, pero xa estreado como literato.

Con *A porta de lume* (Sociedad de Cultura Valle-Inclán), Valcárcel gaña o XI Premio Esquíu. Trátase dun libro innovador no que a voz poética propón unha reflexión que non é nova a través dunha viaxe orixinal: a introspección persoal na memoria e no paso do tempo baixo os disfraces dunha novela fantástica, onde aparecen seres maravillosos, con probas e axudantes máxicos, case seguindo os esquemas dos contos populares, pero desde unha perspectiva lírica, onde as palabras suxiren máis que explican, onde os símbolos do pouso común poético teñen un lugar de seu, orixinal, non repetido, transportándonos a un tempo lexendario e irreal. O seu índice, tan interesante coma o groso do texto, constitúe unha axuda epilodal ó lector para comprender a esencia do poemario, pois, coma nas primeiras mostras narrativas da literatura, acompaña un pequeno resumo do contido de cada unha das partes. Este xeito de explicitar o texto non fai máis que subliñar o xogo interxenérico da obra.

Pola súa parte, Francisco Alonso, quen xa publicara poemas na interesante carpeta *A rota dos baleiros* (Edicións do Dragón), xunto con Miro Villar, outro autor que tamén se estrea este ano para a maior parte do público —minoritario— da poesía, prefere emparentar a poesía coa crónica en *Persianas, pedramol e outros nervios* (Alacrán). Nel tira proveito das súas incursións na prosa coa aposta polo vocabulario cotián e o protagonismo dos obxectos propios do fogar para relatar e ironizar a violencia e a sordidez dunha historia de amor urbana desde a perspectiva do amante.

Entre as aportacións dos autores novos cumpriría apuntar tamén dúas mostras ben diferentes. Xosé M. Millán Otero, nesa liña para-narrativa sustentada no verso longo, gañou o accésit do Premio Esquío con *Este é o tempo do sal* (Sociedad de Cultura Valle-Inclán), o seu primeiro poemario, onde procura unha expresión atemporal, por iso acode ós referentes elementais, ó entorno natural, para falar da condición humana. Unha proposta poética ben diferente, radicalmente urbana, é a de Lois Pereiro, que fixera parte das antoloxías *De amor e desamor* (1984 e 1985). Publica o seu primeiro libro este ano, *Poemas 1981/1991* (Positivas), unha compilación de poemas soltos. A súa actitude diante do amor e da morte está dominada polo afastamento, polo individualismo, a frialdade, mesmo pola violencia implícita, que caracteriza a vida urbana (recollida, cunha voz poética moitísimo máis íntima, por Francisco Alonso). A morte, entendida coma fin dun proceso de autodestrución ou coma resultado dun suicidio, aparece núa de calquera pouso filosófico, máis achegada ás culturas marxinais có pensamento clásico.

Entre as voces dos poetas anteriores ós oitenta, cómpre destacar a Luz Pozo Garza e a Antón Avilés de Taramancos, dous autores, e dúas concepcións poéticas, diferentes.

Luz Pozo Garza ofrécenos o libro de feitura máis persoal e co máis requintado remate do ano; un libro que, curiosamente, non participa das tendencias para-narrativas dos autores novos, e que segue a cultivar o verso desde a concepción xa clásica dos autores vangardistas. *Prometo a flor de loto* (Deputación da Coruña), Premio González Garcés, é unha elegía funeraria polo seu home, Eduardo Moreiras, construída sobre a memoria propia e sobre outras palabras alleas pero asumidas. As citas, sempre versos, serven de escusa para comezar un poema (facendo parte indisoluble del), para marcar as partes do libro e mesmo para titulalas. Constitúen, xa que logo, a mostra máis explícita da importancia que teñen na autora os poetas decisivos da literatura universal —entendendo este termo desde o prisma do eurocentrismo e da cultura literaria dun atento lector galego—, aínda que, sen embargo, hai tamén moitas outras voces interiorizadas e transparentes (Martín Codax e Jorge Manrique, por exemplo). Neste libro, voz poética e autora son a mesma voz, a de Luz Pozo Garza, seguindo o xeito máis clásico do ton elegíaco. Arredor de dous símbolos, a flor e a luz, fala desde os seus recordos da fugacidade da vida e da certeza da morte (abordado cunha voz nova que constrúe sobre os tópicos comúns novos símbolos, palabras novas). Repara na dimensión filosófica e relixiosa da morte, pero detense con máis vagar nos retallos persoais, nos que confirman a veracidade do amor e da dor que sente, nos recordos reais que se asocian a lugares, facendo que a figura do finado cobre tal vida que sexa un interlocutor real, especialmente gracias ó recurso dramático de intercambiar unha confidencia: (Vin á velliña das calzas vermellas). Foxe de calquera corsé que non sexa o ritmo e a tensión da lingua natural producida polos silencios e a ausencia da puntuación, ou polos espazos en branco. Fiel a si mesma, na súa expresión e na súa concepción poética, con este libro Luz Pozo Garza ratifica a súa voz persoal e distinta dentro do discurso poético galego recente, confirma a vocación comunicativa da súa poesía, a súa actitude vitalista, a súa relixiosidade —vívica con actitude filosófica— e a interiorización das súas lecturas.

*Última fuxida a Harar* (Espiral Maior) é unha obra póstuma de Avilés de Taramancos que, sen embargo, el xa deixou pronta para a súa publicación. O libro é unha mostra máis do seu labor poético e da ameaza da morte inminente, do cazador invisible, asemade vivencia real do autor e obxecto de reflexión literaria. Na maior parte do libro, adobiábase coa vella vestimenta do bardo, que el tan ben coñecía —abonda

con repasar a súa obra poética— e como un Pondal resucitado canta a terra e chama ó pobo para que interveña no devir da historia. Naturalmente, a súa chamada xorde asemade do canto telúrico, que sempre caracterizou a súa poesía, e da creación dunha atmosfera, dun tempo, anterior, irreal, mítico, poboado por baldaquinos e referencias a autores e personaxes da cultura universal. Grande dominador do verso longo e dos poemas elaborados, manexa cunha naturalidade exquisita o vocabulario máis enxebre á par dos cultismos, nomeadamente os de acento esdrúxulo.

De grande interese, por cuestións históricas, son outros dous libros póstumos que saen á luz por vez primeira: *Os Eoas* (Fundación Barrié de la Maza), de Eduardo Pondal, obra da que se conservaban fragmentos sen estruturar e que se publica por primeira vez este ano, e mailo único libro de poemas que temos de Reimundo Patiño, *Bandeiras neboentas* (Espiral Maior), organizado xa polo autor en 1959.

Vimos de comprobar como en 1992 a nova escritura poética tende a adoptar unha actitude continuista co que se fixo nos anos inmediatos, evolucionado desde a poesía culturalista cara á poesía figurativa (adopto provisionalmente este termo, acuñado por J. L. García Martín, aínda que a nosa poesía, a diferenza da que analiza este autor, non ten reparado abondo na métrica e na versificación). Procura, daquela, un código que transgreda as divisións xenéricas e que aposte pola interacción entre narrativa e poesía —lírica—, na estrutura, na linguaxe intencionadamente coloquial e limpa de retórica e mais no estrañamento entre autor e voz poética.